

ภาคผนวก 2 *

เอกสารที่โครงการเสริมพัฒนาชนบทอำเภอเสลภูมิ แจกเมื่อวันประชุม 3 พฤษภาคม 20-21
กันยายน 2532 ที่มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

โครงการเสริมพัฒนาชนบทอำเภอเสลภูมิ

ความเป็นมา :

จุดมุ่งหมายที่สำคัญอย่างหนึ่งของสมาคมพัฒนาชนบทโดย เฉพาะ คนได้ ร่วมกันจัดตั้งองค์การนิเทศคลื่น เพื่อบุกเบิกงานพัฒนาในฐานะ "องค์กร" ขึ้นในภาคใต้ "โครงการเสริมพัฒนาชนบท อ.เสลภูมิ" เป็นกิจกรรมแรกของสมาคม ท้าวมุ่งเลือกพื้นที่อำเภอเสลภูมิ องค์กรเอกชนพัฒนาชนบทโดยทั่วไปให้ความสำคัญกับพื้นที่ และกลุ่มคนยากจนเป็นหลัก ดังนั้นความหนาแน่นขององค์กรเหล่านี้จึงอยู่ในพื้นที่ภาคอีสาน และภาคเหนือ ส่วนภาคใต้อยู่อกสายตา แท้จริงแล้วงานพัฒนาชนบทไม่ว่าจะเป็นชนบทยากจน หรือก้าวหน้าย่อมต้องการพัฒนาไปอย่างต่อเนื่อง สภาพปัญหาคงดำรงอยู่ทุกระดับชุมชน อาจจะแตกต่างกันบ้างในเชิงความรุนแรงของปัญหาเท่านั้น กล่าวได้ว่าชนบททุกระดับต้องการพัฒนา ที่เลือกอำเภอเสลภูมิ มีปัจจัยหลายอย่าง

1. เป็นอำเภอที่มีคนยากจนหนาแน่นเมื่อเทียบกับอำเภออื่น ๆ ในจังหวัดตรัง เป็นอำเภอขนาดเล็ก มีประวัติยาวนานเป็นร้อยปี
2. กลุ่มชาวประมงที่อาศัยตามแนวชายฝั่ง การคมนาคมค่อนข้างลำบาก ชาวบ้านส่วนใหญ่เป็นชาวประมงพื้นบ้านและเป็นชุมชนมุสลิม มีลักษณะนำศึกษาเรียนรู้และมีส่วนร่วมับประชาชนในการพัฒนา
3. อาชีพทางการประมงของชาวประมงพื้นบ้านนับวันจะตกต่ำ ควรจะได้ศึกษาอย่างจริงจังทั้งด้านการประกอบอาชีพของชาวบ้าน และด้านปัญหาสิ่งแวดล้อมโดยเฉพาะป่าชายเลนซึ่งมีอยู่ทั่วไป
4. ทางราชการให้ความสนับสนุน
5. ยังไม่มีองค์กรเอกชนใด ทำงานในพื้นที่ดังกล่าว

ท้าวมุ่งโครงการ "เสริม" พัฒนาชนบท แท้จริงแต่ละชุมชนได้ต่อสู้พัฒนามาโดยตลอดเป็นกระบวนการของชุมชน กระบวนการนี้ถูกชะงักงันและถูกกระทำจนเสียแบบอย่างที่ดี โครงการนี้มุ่งเสริมกระบวนการพัฒนาของชุมชนให้เข้มแข็งขึ้นให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาที่ซับซ้อน

วัตถุประสงค์ของโครงการ

1. ร่วมมือกับชุมชนค้นคว้าวิธีกรรที่ เหมาะสมในการพัฒนาทั้งด้านเศรษฐกิจสังคม และ สิ่งแวดล้อม รวมทั้งร่วมกันแก้ไขปัญหาเร่งด่วนที่กระทบต่อชุมชน โดยเฉพาะ เด็กและครอบครัวที่ ยากจน
2. ประสานงานระหว่างชุมชนกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อเสริมให้กระบวนการ พัฒนาของชุมชนเข้มแข็งขึ้น สามารถดำเนินการพัฒนาได้อย่างต่อเนื่องบนพื้นฐานของการพึ่งพา ตนเอง
3. ร่วมมือกับชุมชน เพื่อพัฒนาด้านสุขภาพและสิ่งแวดล้อมในชุมชน รวมทั้งสร้าง สรรค์โครงการที่เหมาะสมในการพัฒนาเด็ก
4. ร่วมมือกับสถาบันที่เกี่ยวข้อง เพื่อจัดการศึกษาอกระบบ และการฝึกอบรมให้กับ ชุมชนโดยเฉพาะกลุ่มผู้นำ กลุ่มสตรีและ เยาวชน

วิธีการทํานาน

1. ใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นเป้าหมายในการดำเนินงาน
2. ทํานานร่วมกับชุมชน โดยเฉพาะกับครอบครัวที่ยากจน เพื่อให้ได้รับผลประโยชน์ จากโครงการเป็นบรม
3. ประสานงานกับหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภาครัฐบาลและภาคเอกชน เพื่อเสริมให้ กระบวนการพัฒนาของชุมชนเข้มแข็งยิ่งขึ้น
4. จัดสรรงบประมาณ และวัสดุอุปกรณ์เพื่อสนับสนุนโครงการต่าง ๆ อย่างเหมาะสม และให้เกิดประโยชน์สูงสุด งบประมาณดังกล่าวควรจัดสรรในรูปแบบของ เงินยืม หรือ เงินทุนหมุนเวียน เป้าหมาย

: จากวัตถุประสงค์และวิธีการทํานานของโครงการน่าจะมุ่งเพื่อการแก้ไขปัญหา 3 ประการ คือ

1. เพื่อเพิ่มรายได้ให้กับกลุ่มคนเป้าหมาย คือ กลุ่มคนยากจน โดยทํานานประมงที่ เหมาะสม
2. เพื่อเพิ่มอำนาจการต่อรอง ปลดหนี้สินผูกพันสู่การพึ่งพาตนเอง
3. เพื่อร่วมกันอนุรักษ์ธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมทางทะเล เพื่ออนาคตของการทํานานประมง พื้นบ้านที่ยาวนาน

พื้นที่โครงการ :

พื้นที่เป้าหมายประกอบด้วยหมู่บ้านชาวประมงริมฝั่งทะเลอันดามัน ในเขตอำเภอสิเกา จังหวัดตรัง จำนวน 7 หมู่บ้าน แยกเป็นหมู่บ้านหลัก 4 หมู่บ้าน คือ บ้านหัวหิน-โต๊ะบัน บ้านแหลมมะขาม บ้านบางค้ำควา และบ้านแหลมไทร ส่วนอีก 3 หมู่บ้าน เป็นหมู่บ้านขยาย คือ บ้านทุ่งซีเหล็ก บ้านคูหน และบ้านพรุจูด

ประชากรเป้าหมาย

จำนวนประชากรประมาณ 4,500 คน มีอาชีพหลักคือทำการประมงชายฝั่ง อาชีพรองได้แก่การทำนา ทำสวนยาง บางส่วนเมื่ออาชีพรับจ้างทั่วไป ประชากรกว่า 90% นับถือศาสนาอิสลาม

การดำเนินงาน

โครงการได้เริ่มทำงานในหมู่บ้านหลักทั้ง 4 แห่ง เมื่อกลางปี 2528 และได้ขยายงานไปยังหมู่บ้านรองอีก 2 แห่ง คือ บ้านคูหน โดยเน้นที่กลุ่มบ้านปากคลอง และบ้านทุ่งซีเหล็กในปีที่ 3 ส่วนบ้านพรุจูดยังไม่พร้อมที่จะดำเนินการ

เจ้าหน้าที่

โครงการมีเจ้าหน้าที่ 5 คน ทำงานในหมู่บ้านเป้าหมาย 4 คน และเจ้าหน้าที่เป็นผู้จัดการ 1 คน

กิจกรรมในชุมชน

1. กิจกรรมเสริมอาชีพประมงขนาดเล็ก โครงการมีเป้าหมายในการพัฒนากลุ่มคนจนในแต่ละหมู่บ้านเป็นหลัก เมื่อสิ้นปีที่ 3 ของโครงการ คนกลุ่มนี้เข้าร่วมในกิจกรรมต่างๆ ประมาณ 80% กิจกรรมต่าง ๆ มีดังนี้

1.1. ส่งเสริมให้มีเครื่องมือทำการประมง ชาวประมงที่ยากจนไม่มีเครื่องมือจับปลาเป็นของตนเอง ส่วนใหญ่เมื่ออาชีพรับจ้าง โครงการนี้สนับสนุนให้ชาวประมงเหล่านี้มีเครื่องมือจับปลาที่เหมาะสม ราคาถูก เป็นของตนเอง สามารถทำงานมีรายได้พอเลี้ยงครอบครัว สมาชิกแต่ละหมู่บ้านรวมตัวกันเป็นกลุ่ม ทางโครงการจัดเงินยืมให้แต่ละกลุ่มเพื่อจัดหาเครื่องมือตามที่กลุ่มเห็นสมควร เป็นเงิน 209,100 บาท กลุ่มนี้มีสมาชิก 83 ครอบครัว

บ้าน	จำนวนผู้ได้รับสินเชื่อ (ราย)	จำนวนเงิน (บาท)
แหลมมะขาม	26	66,000.-
บางค้างคาว	31	80,000.-
บ้านแหลมไทร (บ้านทุ่ง)	15	33,600.-
หัวหิน (โต๊ะบัน)	11	29,500.-
รวม	83	209,100.-

ผลกระทบจากกิจกรรมนี้ ทำให้สมาชิกส่วนใหญ่มีรายได้จากอาชีพประมงสามารถเปลี่ยนจากงานรับจ้างไปสู่งานอิสระ สมาชิกสามารถมีบทบาทร่วมดำเนินงานชุมชนมากขึ้น โดยเฉพาะผู้นำจากกลุ่ม

1.2. โครงการเลี้ยงปลาในกระชัง ส่งเสริมให้ชาวประมงขนาดเล็กมีโอกาสเลี้ยงปลากระชัง (ปลาเก๋าในกระชัง) โดยการลงทุนอย่างประหยัด และพึ่งพาตนเองให้มากที่สุด เช่นช่วยกันทำกระชัง หาลูกปลาเอง หาเหยื่อเองจากธรรมชาติ รวมทั้งรวมกลุ่มกันรักษาความปลอดภัยกับตนเอง เมื่อสิ้นปีที่ 3 ของโครงการมีสมาชิกที่ได้รับเงินทุนหมุนเวียนจากโครงการจำนวน 77 ครอบครัว มีกระชัง 122 กระชัง เลี้ยงปลาเฉลี่ยกระชังละ 100 ตัว ส่วนอีก 138 ครอบครัว สามารถลงทุนเองได้มีกระชังทั้งสิ้น 225 โครงการจัดเงินทุนหมุนเวียนให้ทั้งหมด 171,600 บาท

บ้าน	จำนวนผู้ได้รับการสนับสนุน (ราย)	จำนวนเงิน (บาท)
แหลมมะขาม	20	51,500.-
บางค้างคาว	12	36,000.-
แหลมไทร (บ้านทุ่ง)	22	57,600.-
หัวหิน (โต๊ะบัน)	23	51,500.-
รวม	77	196,600.-

กิจกรรมนี้ทำให้มีรายได้ค่อนข้างดีแล้ว ยังส่งผลกระทบต่อชุมชนที่โครงการส่งเสริมและหมู่บ้านข้างเคียง มีการขยายตัวการเลี้ยงปลาจนบริเวณอำเภอทอสีเกาะนี้เป็นแหล่งเลี้ยงปลาเก๋านขนาดใหญ่แห่งหนึ่งของประเทศ ราคาพันธุ์ปลาและเหยื่อ รวมถึงราคาปลาขนาดใหญ่ที่เคยถูกกดราคารมายาวนานก็สูงขึ้นถึง 150% ทำให้รายได้เพิ่มเข้ามาสู่ชุมชนแถบนี้ปีละไม่ต่ำกว่า 7-8 ล้านบาท

สมาชิกมีความเข้าใจในปัญหาของชุมชน และด้านนิเวศน์วิทยาทำให้เกิดการแก้ปัญหาต่อ
เนื่องครอบคลุมทุกระบบของชุมชน

1.3. การส่งเสริมการเลี้ยงเบ็ดไข่ ชุมชนชายฝั่งทะเลแถบนี้เข้าสู่ระบบรับจ้างมา
นาน แม้บางส่วนจะหันไปทำอาชีพประมงมากขึ้น แต่ลักษณะการหาเงินเพื่อซื้อสินค้าเกือบทุกอย่างก็
ยังคงมีอยู่มาก เพื่อเป็นการลดรายจ่ายและการพึ่งพาตนเองได้ การทำเกษตรและเลี้ยงสัตว์ก็เป็น
ความคาดหวังหนึ่งของโครงการ แม้ทะเลจะยังมีความอุดมสมบูรณ์ แต่ชุมชนส่วนใหญ่ยังอยู่ในสภาพ
ทุพโภชนาการ เมื่อโครงการได้ร่วมกับชุมชนศึกษาการใช้จ่าย และรายได้ของชุมชนจึงได้ทดลอง
กิจกรรมการเลี้ยงเบ็ดไข่ 2 หมู่บ้าน คือ บ้านแหลมไทร และบ้านโต๊ะบัน

1. บ้านแหลมไทร 13 ครัวเรือน จำนวนเบ็ด 650 ตัว เงิน 13,600 บาท
2. บ้านโต๊ะบัน (หัวหิน) 27 ครัวเรือน จำนวนเบ็ด 270 ตัว เงิน 10,000 บาท

โดยจัดเงินหมุนเวียนให้จำนวน 23,600 บาท

ผลการดำเนินงาน

- การเลี้ยงปริมาณมาก รายละ 50 ตัว (แหลมไทร) แต่ไม่ได้เสริมอาหาร-ยา
พยายามใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นเลี้ยง ทำให้การดูแลและป้องกันโรคมักมีปัญหาสำหรับเบ็ดพันธุ์ไข่
เกิดการระบาดของหลายชนิด (อหิวาห์-เชื้อราในบ่อ) สูญเสียเบ็ดถึง 90% แต่เบ็ดที่รอดอยู่ก็ให้ผล
ผลิตเป็นที่น่าพอใจ

- การเลี้ยงขนาดเล็ก รายละ 10 ตัว โดยการเสริมอาหาร และยาป้องกันโรคทำ
ให้อัตราการรอดของเบ็ดมีสูงมากถึง 95% และให้ผลผลิตมากจนเหลือจากการบริโภคสามารถขาย
ภายในชุมชนได้จนปัจจุบัน

2. กิจกรรมเพื่อลดต้นทุนการผลิตและต่อรองราคา

โดยเหตุที่หมู่บ้านในโครงการอยู่ห่างไกล การคมนาคมลำบาก ราคาสินค้าอุปโภค
บริโภคแพงกว่าปกติ สมาชิกแก้ปัญหาโดยใช้กิจกรรมต่าง ๆ ดังนี้

2.1. การออมทรัพย์ มีการออมทรัพย์ทุกวันศุกร์ จำนวน 5 กลุ่ม สมาชิก 232 คน มี
เงินออม 114,000 บาท ส่วนหนึ่งแบ่งไว้ช่วยเหลือยามขาดแคลน โดยไม่คิดดอกเบี้ย

หมู่บ้าน	สมาชิก (ครอบครัว)	เงินออม
บางค้างคาว	35	19,000.-
แหลมไทร	46	30,000.-
บ้านทุ่ง	56	29,000.-
แหลมมะขาม	49	17,000.-
โต๊ะบัน	46	19,000.-
รวม	232	114,000.-

มีบางกลุ่มที่ได้พัฒนาการจากการออมทรัพย์ โดยใช้เงินสะสมของกลุ่มจัดซื้ออุปกรณ์ทางการประมงและข้าวสาร ซึ่งมีราคาสูง ไว้จำหน่ายหรือบริการให้กับสมาชิกและบุคคลภายนอกในราคาถูกลงอีกด้วย

2.2. กลุ่มน้ำมัน

เนื่องจากน้ำมันเป็นปัจจัยหลักที่ใช้ในการประกอบอาชีพประมง แต่ราคาน้ำมันภายในหมู่บ้านซึ่งจำหน่ายโดยพ่อค้าแพปลา มีราคาแพงกว่าปกติ ผู้ขายภายในชุมชนจึงได้ร่วมกันค้นคิดและทำกิจกรรมเพื่อต่อรองราคาให้สมาชิกและบุคคลภายนอกซื้อน้ำมันราคาถูกปัจจุบันกลุ่มน้ำมันได้ส่งผลให้ราคาจำหน่ายน้ำมันเบนซินของแพปลาตราดราลงจากราคาแกลอนละ 60 บาท เป็น 48 บาท ไซลาร์ราคา 40 บาท เหลือ 38 บาท

ผลการดำเนินงานในรอบ 6 เดือนของแต่ละกลุ่มสามารถทำผลกำไรให้กับกลุ่มเฉลี่ยเดือนละ 1,000 บาท และยังสามารถประหยัดเงินจากการซื้อน้ำมันจากพ่อค้าแพปลาได้เฉลี่ยเดือนละ 7,000 บาท

แม้ว่ากลุ่มน้ำมันมีสมาชิกเข้าร่วมกิจกรรมจำนวนน้อย แต่สมาชิกเป็นกลุ่มแกนนำของชุมชนที่ตรี เริ่มค้นคิดหาแนวทางการแก้ไขปัญหาชุมชนและได้ทดลองทำเพื่อสร้างความมั่นใจให้กับกลุ่มคาดว่าในอนาคตจะสามารถต่อรองราคาให้ยุติธรรมขึ้น

หมู่บ้าน	สมาชิก	เงินลงทุนกิจกรรม
แหลมมะขาม	11	6,000.-
บ้านทุ่ง	10	6,000.-
แหลมไทร	23	3,400.-
รวม	44	15,400.-

กลุ่มออมทรัพย์และกองทุนน้ำมันได้ให้ประสบการณ์ การทำกิจกรรมกับสมาชิกซึ่งได้มีการปรับเปลี่ยนการบริหาร และการจัดการมาโดยตลอดอีกทั้งยังเป็นเวทีให้กับสมาชิกกลุ่มและผู้นำได้มีโอกาสได้เสวนาถึงปัญหาและค้นหาทางออกให้ชุมชนด้วย

3. กิจกรรมบริการเพื่อปรับปรุงงานด้านสาธารณสุข

- บุรณะ และชุดบ่อน้ำ เพื่อแก้ปัญหาลาดแคลนน้ำในฤดูร้อนจำนวน 28 บ่อ สามารถแก้ไขปัญหาลาดแคลนน้ำได้น่าพอใจ นอกจากนี้ได้ร่วมกับทางอนามัยและโรงเรียนทำการถ่ายพยาธิตัวกลมในเด็กอย่างต่อเนื่อง จำนวน 148 ราย ร่วมกันรณรงค์ในการกำจัด หนีต-เหาในเด็กนักเรียนด้วย

- ส่งเสริมให้ราษฎรในหมู่ที่ 6 บ้านหัวหิน-ตะบัน สร้างส้วมได้จำนวน 35 หลังและในหมู่บ้านอื่นอีก 2 หลัง ซึ่งเป็นกิจกรรมตัวอย่าง หากประชาชนพร้อมทางโครงการจะช่วยเสริมในโอกาสต่อไป

- ส่งเสริมให้ราษฎรใช้เครื่องสีข้าวมือหมุน ซึ่ง ได้ผลดีทั้งเชิงคุณภาพของข้าวสารและสามารถลดการสูญเสียเมื่อเปรียบเทียบกับสีข้าวที่โรงสี ในการนี้ราษฎรแสดงความจำนง เข้าร่วมโครงการ 27 ราย ขณะนี้ได้รับสีมือไปแล้ว 7 ราย

- จัดสัมมนาผู้นำชาวบ้านด้านยาสมุนไพร และการเผยแพร่สมุนไพรในหมู่บ้าน 2 ครั้ง มีการขยายกิจกรรมปลูกพืชสมุนไพรเพิ่มขึ้น

4. กิจกรรมด้านการศึกษาวัดธรรม

4.1. จัดให้มีการเสวนาระหว่างผู้นำหมู่บ้าน เพื่อร่วมเรียนรู้ปัญหาและหาทางแก้ไข
ข้อเรื่องเสวนามีดังนี้

- ป่าชายเลนกับชีวิตชาวประมง
- แนวทางป้องกันการจับปลาที่ผิดกฎหมาย
- องค์กรชาวบ้านกับการปลูกป่าชายเลน และการจัดการป่าชุมชน
- เกษตรทางเลือกของชาวประมง
- ตูงานด้านกลุ่มร้านค้า

นอกจากนี้ได้จัดเสวนาระดับหมู่บ้านต่างๆ เป็นประจำ รวมทั้งส่งตัวแทนชาวบ้านไปร่วมสัมมนาทั้งระดับภาคและระดับชาติ รวมทั้งการจัดอภิปรายในประเด็นการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเพื่อกระตุ้นให้หน่วยงานต่างๆ ของรัฐได้เห็นปัญหาและให้ความร่วมมือกับชุมชนในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

4.2. สร้างมัสยิดบ้านบางค่างควา ชาวบ้านนักศึกษาจากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยและคณะนักเรียนมัธยมโรงเรียนวิเชียรมาตุ ร่วมกันสร้างมัสยิดสำเร็จ ชาวบ้านภาคภูมิใจและได้ใช้ประโยชน์อย่างเต็มที่ เกิดการแลกเปลี่ยนและเข้าใจในศาสนา-วัฒนธรรมที่แตกต่างกันดียิ่งขึ้น

4.3. สร้างถนนเชื่อมระหว่างหมู่บ้านบางค่างควา-บ้านแหลมมะขาม ได้ระยะทางประมาณ 2 กิโลเมตร นอกจากนี้ชาวบ้าน บ้านทุ่ง ได้ช่วยกันพัฒนาถนนทางเดินเป็นระยะทางประมาณ 1 กิโลเมตร รวมทั้งช่วยกันทำทางเดินไปสู่แหล่งเลี้ยงปลา ซึ่งมีความยาวประมาณ 500 เมตร ทำให้ราษฎรในหมู่บ้านมีความสะดวกในการคมนาคมมากขึ้น

5. การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ปัจจัยชี้ขาดต่อการอยู่รอดของชาวประมงพื้นบ้านคือ ความอุดมสมบูรณ์ของท้องทะเล โดยเฉพาะพื้นที่จับปลาชายฝั่ง ปัจจุบันความอุดมสมบูรณ์ดังกล่าวได้ลดลง เป็นอันมากกลายเป็น "วิกฤตการณ์" ที่สำคัญของชาวประมงชายฝั่ง ชาวบ้านแก้ปัญหาดังกล่าวคือ

1. ป้องกันมิให้มีการหาการประมงแบบทำลายล้าง โดยรวมกลุ่มกันห้าม-ปรามผู้ละเมิดกฎหมายประมง เช่น ระเบิดปลา อวนรุน อวนลาก การวางยาเบื่อ ฯลฯ ซึ่งได้ผลดีพอควร

2. การฟื้นฟูป่าชายเลน ชาวบ้านร่วมมือกันฟื้นฟูป่าชายเลนของชุมชน จำนวน 587 ไร่ ซึ่งเป็นป่าในเขตหมู่บ้าน บ้านทุ่ง-บ้านแหลมไทร และบ้านแหลมมะขาม มีชาวบ้านบางค้างคาว มาร่วมกิจกรรมด้วย คาดว่าจะเป็นผลดีต่อระบบนิเวศน์วิทยา และต่อชุมชนชาวประมงในเขตพื้นที่ ทางราชการโดยเฉพาะผู้ว่าราชการจังหวัด สำนักงานป่าไม้ นักวิชาการ และสื่อมวลชนต่าง ๆ ได้ให้ความสนับสนุนกิจกรรมนี้เป็นอย่างดี

6. การประสานงานกับบุคคล-องค์กรภายนอก

การพัฒนาที่เป็นอยู่ในปัจจุบันยังขาดความสนับสนุนจากบุคคล-องค์กรภายนอกต่าง ๆ อย่างเป็นระบบ ทว่ากิจกรรมการพัฒนาของชาวบ้านเป็นไปด้วยความยากลำบาก เพราะปัจจุบันระบบเศรษฐกิจ สังคมและอำนาจอิทธิพลต่าง ๆ มีความสัมพันธ์กันและมีความซับซ้อนยิ่งขึ้น ทว่าให้การใช้ทรัพยากรเพื่อประโยชน์ส่วนรวมน้อยลง มีการผูกขาดและครอบครองทรัพยากรธรรมชาติอย่าง เป็นรูปธรรมชัดเจนยิ่งขึ้น

การประสานกับบุคคล-สถาบัน และองค์กรภายนอกอย่าง เป็นระบบและมีเป้าหมาย จึงควรให้ความสำคัญทางโครงการ ได้ประสานทรัพยากรดังกล่าว เพื่อหนุนช่วยชาวบ้านในกรณีต่าง ๆ เช่น การฟื้นฟูป่าชายเลน การป้องกันการจัดปลาที่ผิดกฎหมาย การประชุมสัมมนาเกี่ยวกับฝ่ายต่าง ๆ เป็นการให้ข้อมูลกับสาธารณะชนในปัญหาต่าง ๆ ชัดเจนขึ้น

กลุ่มต่าง ๆ ที่ให้ความร่วมมือคือ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ หนังสือพิมพ์สื่อมวลชน ทั้งจากส่วนกลางและส่วนท้องถิ่น ครู นักเรียนจากโรงเรียนต่าง ๆ และปัญญาชนทั้งจากส่วนกลาง และในท้องถิ่น เป็นต้น

สรุป

การพัฒนาของโครงการที่ผ่านมา นอกจากให้ความสำคัญกับกลุ่มคนยากจนในแต่ละหมู่บ้าน เป็นเรื่องหลักแล้ว การประสานชุมชนให้เกิดการร่วมมือเพื่อการพัฒนาของหมู่บ้านก็เป็นกิจกรรมที่ควบคู่กันมา และจากการพัฒนาดังกล่าว ได้ยกระดับรายได้ของกลุ่มที่ด้อยโอกาสเพิ่มขึ้นเป็นที่น่าพอใจ กลุ่มนี้มีเครื่องมือจับปลาเป็นของตนเอง มีอิสระในการประกอบอาชีพ

อย่างไรก็ตาม การพึ่งพาตนเอง ได้ของชุมชนประมงที่บ้านในพื้นที่โครงการนี้ยังมีปัจจัยหลายอย่างที่ทําให้ระดับการพึ่งพาตนเอง ได้ของชุมชนลดลง สิ่งสำคัญคือทรัพยากรทางทะเล โดยเฉพาะสัตว์น้ำได้ลดลงอย่างรวดเร็ว เพราะการประมงเชิงพาณิชย์ที่มีเครื่องมือจับปลาทันสมัย การละเมิดกฎหมายในการจับปลาในรูปแบบต่าง ๆ ป่าชายเลนเสื่อมลงเป็นอันมาก ทําให้กระทบต่อระบบนิเวศน์วิฑยอย่างรุนแรงอีกประการหนึ่ง

ชาวประมงส่วนใหญ่ที่หันสินผูกพันกับเจ้าของธุรกิจแพปลา ต้องซื้อของอุปโภค บริโภค ราคาแพง แต่ราคาผลผลิตต่ำ ต้องทํางานใช้หนี้กันไม่สิ้นสุด

ปัญหาที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือ ชุมชนถูกแทรกแซงจากอิทธิพล-อำนาจจากภายนอกในรูปแบบต่าง ๆ ทําให้ชุมชนแตกเป็นกลุ่ม เป็นพวก เกิดการระแวงไม่ไว้วางใจกัน เหตุการณ์ดังกล่าวทําให้องค์กรชุมชนไม่แข็งแรง เหมือนแต่ก่อน

สิ่งที่ทางโครงการและประชาชนในพื้นที่ดังกล่าวสรุปเป็นแนวทางดำเนินงานเพื่อการพัฒนาที่ยาวนานนั้นมีดังนี้

1. รักษาป่าชายเลนให้คงสภาพสมบูรณ์ เพื่อส่งผลให้ระบบนิเวศน์วิฑย มีความสมดุลย์เป็นแหล่งอาหาร และการเจริญเติบโตของสัตว์น้ำ สามารถทําการประมงได้ตลอดฤดูกาล
2. ป้องกันมิให้ทําการประมงแบบทำลายล้าง เช่น ระเบิดอวนลาก อวนรุน และการวางยาพิษ เป็นต้น ทั้งนี้ชาวบ้านต้องช่วยกันรักษาให้น่านน้ำจับปลาเป็นน่านน้ำที่สมบูรณ์สำหรับชาวประมงในเขตนั้น
3. องค์กรชาวบ้านแข็งแรง สามารถประสานความร่วมมือ ทั้งในชุมชนและภายนอก เพื่อเสริมให้ชุมชนมีความมั่นใจ และพร้อมที่จะแก้ปัญหาด่าง ๆ ได้